

Bernardin Škunca

MISNI OBRED I LITURGIJSKA OBNOVA KOD NAS

Drugi vatikanski sabor i Učiteljstvo Crkve poslije Sabora poklonili su iznimnu važnost euharistijskom otajstvu. Osim posebnog poglavlja u prvoj konstituciji Sabora¹, i u drugim se poglavljima iste i drugih konstitucija ili dekreta Sabora ističe važnost Euharistije uza život Crkve². Taj je sadržaj bio i poslije Sabora, u tijeku primjene saborskih načela, veoma često na dnevnom redu Učiteljstva Crkve. U proteklom su se posaborskom razdoblju pojavili značajni dokumenti o Euharistiji.³ Naši su biskupi pratili te upute i odredbe, i neke od njih dali prevesti na hrvatski.⁴ Izdali su i vlastitu poslanicu o Euharistiji, a posebnom poslanicom obilježili su dvadestpetu obljetnicu od proglašenja liturgijske konstitucije Sabora, *Sacrosanctum Concilium*.⁵ U našem je crkvenom krugu izišlo i nekoliko vrijednih knjiga o euharistijskom otajstvu,⁶ a u različitim je časopisima o

1. Usp. *Sacrosanctum Concilium* (SC), 47-58.
2. Navodimo ova važnija mjesta: SC 6, 10, 28, 50, 106; *Lumen Gentium* (LG), 3, 7, 11; *Ad Gentes* (AG), 9, 14, 36.
3. Uz *Opću uredbu Rimskog misala* (1971.), kao temeljni izvor za razumijevanje euharistijskoga otajstva, navodimo još ove: *Uputa o štovanju euharistijskoga misterija* od 25. svibnja 1967. (hrv. izd. KS, Zagreb 1967); *Sveta pričest i štovanje euharistijskog otajstva izvan mise* (hrv. izd. KS, Zagreb 1974); *Večera Gospodnja i Neprocjenjivi dar* (hrv. izd. KS, Zagreb 1980).
4. U nizu *Dokumenti* (KS, Zagreb), na hrvatskom su izdani ovi važniji dokumenti i smjernice: *Novi časoslov - temeljni dokumenti* (1972), *Pomirenje i pokora* (1985), *Promjene u liturgijskim knjigama prema novom kodeksu* (1986), *Smjernice i prijedlozi za Marijinu godinu 1987-1988* (1987).
5. Poslanica o Euharistiji izišla je pod naslovom *Euharistija daje život Crkvi i svijetu* (izd. Tajništvo BKJ, Zagreb 1982); u povodu dvadesetpete obljetnice od proglašenja liturgijske konstitucije Drugog vatikanskoga sabora naši su biskupi izdali poslanicu *Liturgija i život Crkve* (= LŽC, izd. Hrvatski institut za liturgijski pastoral, tisak KS, Zagreb 1989).
6. Navodimo značajnije: V. DEVETAK, *Nedjeljno euharistijsko slavlje* (KS, Zagreb 1974), Mons Alfred PICHLER, *Upoznajmo što činimo*, homilije o svetoj misi (Banjaluka 1983), T.ŠAGI-BUNIĆ, *Euharistija u životu Crkve kroz povijest* (KS, Zagreb 1984).

Euharistiji objavljen niz manjih ili većih priloga, napose u *Službi Božjoj* (Makarska), u *Službi riječi* (Zagreb, KS), u *Bogoslovskoj smotri* (Zagreb), u *Liturgijsko-pastoralnom listiću*, sada *Živo vrelo* (Zadar), u *Svetoj Ceciliji* (Zagreb), i drugdje. U Hvaru je 1986. održan simpozij pod naslovom *Liturgijska obnova u Hrvata jučer-danas-sutra* povodom pedesete obljetnice prvoga hrvatskog liturgijskog kongresa. Na spomenutom je simpoziju u više predavanja bilo govora i o Euharistiji.⁷

Opći je dojam da je naše crkveno općinstvo primilo mnogo poticaja, uputa i smjernica o euharistijskom otajstvu s različitih motrišta. Ovaj Kongres želi nastaviti u istom smjeru. Ovo će predavanje biti pokušaj da se kroz bitne naglaske obreda mise, kao kroz sržnu prizmu svekolikog bogoslužja Crkve, razmotre neka važna liturgijsko-pastoralna pitanja euharistijskog slavlja.

1. Otkriti duh euharistijskog slavlja

Saborski i posaborski dokumenti s velikom su jasnoćom isticali prvu svrhu liturgijske obnove, bitno povezane sa slavljenjem Euharistije. Ta je svrha već sažeto izražena u konstituciji Sacrosanctum Concilium: "Liturgija potiče vjernike da –nasićeni vazmenim otajstvima budu složni u bogoljubnosti", ona moli da životom vrše ono što su vjerom prihvatili, a obnavljanje Saveza između Gospodina i ljudi u Euharistiji, privlači i podiže vjernike u neodoljivoj ljubavi Kristovoj. Iz liturgije, dakle, kao s izvora, izliva se na nas milost te se s najvećim uspjehom postizava ono posvećenje ljudi i proslava Boga u Kristu, prema čemu se, kao prema svojoj svrsi, stječu sva druga djela Crkve."⁸

Takav bijaše cilj što ga je želila polučiti liturgijska obnova. U središtu su, dakle, bili duhovni plodovi što ih u sebi krije misni obred.

Nesporazum u pristupu liturgijskoj obnovi

Razvoj liturgijske obnove u nas - kao i u mnogim sredinama u katoličkom svijetu - nije uvijek išao u željenom pravcu. Često je liturgijska obnova bila shvećena kao promjena obreda, a manje kao obogaćenje duhovnog sadržaja. Više

7. Radovi Kongresa u Hvaru još nisu objavljeni, pa ovdje navodimo naslove predavanja: J. RADIĆ, *Značenje prvog hrvatskog liturgijskoga kongresa*; M. KIRIGIN, *Na Kongresu naumljeno - izvršeno?*; T. BONDULIĆ, *Pastoralno-teološko usmjerenje liturgijske konstitucije SC*; V. ZAGORAC, *Liturgijska obnova po svijetu*; M. SMOLIK, *Liturgijska obnova u Slovenaca*; B. DUDA, *Liturgijskom se obnovom Crkva budi*; B. ŠKUNČA, *Realnost i perspektive liturgijske obnove kod nas*; J. MUŽIĆ, *Laici u liturgiji*; L. ZNIDARČIĆ, *Uloga Ivana Merca u liturgijskoj obnovi*; A. TAMARUT, *Liturgija i pučke pobožnosti*; J. SOLDI, *Arhitektura i likovna umjetnost u službi liturgije*; Z. BLAJIĆ, *Glazbena umjetnost u liturgiji*.

8. SC, 10.

kao obred, manje kao duh. Početnoga oduševljenja i razočarenja pred obnovljenom misom, prema načelima Drugog vatikanskoga sabora, najčešće su se odnosila na vanjski dojam: na promjenu znaka više nego na sadržaj znaka. Za naše je pak pokoncilsko liturgijsko gibanje uočena jedna tipična činjenica: u nas nije došlo do pretjerivanja ili ekscesa unošenjem novih, neodobrenih pojediniosti za euharistijska ili druga liturgijska slavlja, nego se očitovao stanoviti nemar i neangažiranost u pitanjima obnove bogoslužja. Nije npr. poznato da se u našem crkvenom krugu pokušalo napisati i upotrebljavati kakvu euharistijsku molitvu ili druge pojediniosti koje bi očitovale pretjerivanje i nered. U nas nije bilo ponašanja "per excessum" nego "per defectum". Takve konstatacije izlaze i iz ankete koju je o liturgijskoj obnovi u nas izvršio časopis *Služba Božja* s analizom o. Martina Kirigina.⁹

Naši su biskupi zacijelo smjerali baš na takav nemar predvoditelja slavlja, kad u poslanici *Liturgija i život Crkve* kažu: "Obnovljena liturgija često se uzimala kao zadana i gotova, upravo suprotno od onoga što je htjela biti. Ona je, naime, zahtjevna, jer pretpostavlja ozbiljnu prouku i pripravu te dobro poznavanje ponuđenih novosti. Mnogi su je, međutim, uzeli kao gotovu datost. Zato je često ostala neproživljena, nekreativna, nedjelotvorna."¹⁰

Naši se predvoditelji misnih slavlja, nerijetko zbog nemara ili zbog nepoznavanja uputa i obreda odveć brzo "sakriju" u zadanu formulu obreda. Zato, njihovo euharistijsko slavlje često ne slični na radosni i slobodni izraz hvale, te nisu poneseni ni oni sami ni sakupljena zajednica vjernika. Dobrim je dijelom iz toga razloga došlo do pojave "cvjetanja" molitvenih oblika u naše vrijeme. Stvorena je - često i u užem liturgijskom sadržaju - paralelna liturgija, kao što je u doba srednjega vijeka, kada se bogoslužje zatvorilo u latinski jezik i odvojilo od puka, bilo došlo do cvjetanja mnogovrsnih pučkih pobožnosti.¹¹ Valjalo bi se pitati u kojem smislu takvi oblici "uspješnije" otkrivaju duh bogoslužja Crkve i u čemu je službeno bogoslužje Crkve "zapelo"? Na nedavnom internacionalnom savjetovanju Kongregacije za bogoštovlje iznesena su značajna zapažanja s tim u svezi.¹²

Očito je, dakle, da se pristup liturgijskoj obnovi - što se na osobit način ogleda u euharistijskom bogoslužju - odvija u stanovitom nesporazumu. Zacijelo se može govoriti o uzrocima toga nesporazuma u samom obredu mise, ali najčešći izvor treba vidjeti u već istaknutoj činjenici da se pažnja predvoditelja i slavitelja zaustavila na "vanjskom" ili pak u nemaru samih slavitelja, nadasve voditelja Eu-

9. Usp. *Služba Božja* (Makarska), br.1/1985, 69-72; br.2/1985, 142-150; br.3/1985, 243-250; br.4/1985, 321-330.

10. *Liturgija i život Crkve*, 35.

11. Usp. A.L. MAYER, *Die Liturgie in der europäischen geistesgeschichte*, Darmstadt 1978, posebno str. 1-48.

12. Usp. *Consulta in preparazione della plenaria del Dicastero*, u *Notitiae* (Congregatio de cultu divino et disciplina sacramentorum), br.286/1990, 235-246.

haristije. Drugi liturgijski pokret, koji naglašava otkrivanje duhovnog sadržaja liturgije, napose Euharistije, ide pak za tim da se duh euharistijskog otajstva stavi u samo središte života Crkve. Taj je naglasak, doduše, uvijek bio prva zadaća liturgijske obnove, ali je nazaobilazno da ga trajno, na nov način, i mi otkrivamo.

Crkva čini Euharistiju - Euharistija čini Crkvu

S pravom se često citiraju ove riječi Ivana-Pavla II: "Zahvaljujući Saboru iznova smo postali življe svjesni ove istine: kao što Crkva 'čini' Euharistiju tako Euharistija 'čini' Crkvu."¹³ Euharistija odista "sazdaje i izgrađuje Crkvu", kako vele naši biskupi u već citiranom dokumentu.¹⁴ Teološki rečeno, Euharistija je vrhunac svega što Crkva ima i što Crkva jest. U Euharistiji se, naime, događa ono rađanje Crkve koje se jedamput zauvijek dogodilo u Isusovu vazmenom događaju muke, i slavnoga uskrsnuća. Taj se događaj, naime, baš po Euharistiji - napose u činu pretvorbe - trajno ponazočuje. Zato se pravom može kazati da "sadržaj euharistijske molitve uvijek nužno zahvaća samu bit Božjega spasiteljskog djela, samu bit pristupa čovjeka k Bogu, samu bit bivstvovanja Kristove Crkve."¹⁵

Euharistijsko otajstvo, kao čin Krista i njegove Crkve, idealna je slika Crkve. Euharistija je duša Crkve. Gledano iznutra i izvana, mogli bismo reći da je Euharistija istinski *symbolum Ecclesiae*. Tko, naime, vidi okupljenu zajednicu vjernika koja slavi Euharistiju - u najidealnijem obliku s biskupom, svećenicima i Kristovim vjernicima - laicima - vidi Crkvu. Kao što je *Vjerovanje* (Credo) *symbolum fidei*, tako je Euharistija, po okupljenoj zajednici, po sadržaju, po lomljenju kruha i pričesti, *symbolum Ecclesiae*.

To se duboko stapanje Crkve i Euharistije događa djelovanjem Duha, koji nadasve u Euharistiji vrši svoje posvetiteljsko djelovanje, kako se to najbitnije izriče u epiklezi euharistijskih molitava.¹⁶ Zato vjernici baš u Euharistiji nalaze svoj izvor i vrhunac.¹⁷ Upravo se u Euharistiji ostvaruje život kršćanskog zajedništva, kako je to razumjela Crkva od svojih početaka. Sudjelovati u euharistijs-

13. Papa Ivan Pavao II, *Večera Gospodnja* (izdano s dokumentom Svete kongregacije za sakramente i bogoštovlje, *Neprocjenjivi dar*, KS 1980), br.4.

14. LŽC, br.2.

15. T.J. ŠAGI-BUNIĆ, *Vrijeme suodgovornosti, II*, KS, Zagreb 1982,61.

16. U povijesno-spasenjskom smislu to posvetiteljsko djelo Duha Svetoga ovako je izrečeno u četvrtoj euharistijskoj molitvi (uzimamo ga s uvodom u epiklezu): "I da ne živimo više sebi, već njemu koji za nas umrije i uskrsnu: onima koji vjeruju, Oče, posla kao prvi dar od tebe Duha Svetoga, da on u svijetu djelo njegovo dovrši i izvrši svako posvećenje. - Molimo te, zato, Gospodine: neka Duh Sveti posveti i ove darove te postanu Tijelo i Krv Gospodina našega Isusa Krista, da proslavimo ovo veliko otajstvo što nam ga ostavi za savez vječni" (*Rimski misal*, KS, Zagreb 1980, 415).

17. Usp. SC, br.10.

kom sastanku bijaše temeljni znak crkvenosti. Svjedočanstva su brojna: od apostolskih zajednica koje su se sastajale na *Gospodnju večeru* ili na *Lomljenju kruha*,¹⁸ preko onih iz doba sv. Justina kada su se kršćani iz gradova i sela sastajali na jednom mjestu da slave Euharistiju,¹⁹ pa redom u tijeku kršćanskih stoljeća.

Odista, sudjelovati u euharistijskom bogoslužju bijaše velika čast, a biti lišen sudjelovanja u tom slavlju velika žalost. Koliko su kršćani baš u Euharistiji vidjeli bitno obilježje Crkve, ilustrira poznati slučaj uskraćivanja caru Teodoziju da sudjeluje kod mise poslije velikog zločina što ga je učinio. Po nagovoru svojih savjetnika, u Solunu je na prevaru dao pobiti sazvano stanovništvo, oko sedam tisuća ljudi, u znak osвете. Biskup Ambrozije hrabro je "uskratio caru mogućnost da uđe u crkvu i nije ga smatrao dostojnim sastanka Crkve ili zajedništva sakramenata."²⁰

Kako pak valja u našem crkvenom krugu otkrivati i stvarati takav živi odnos prema Euharistiji? Načas ćemo se zaustaviti na tom, očito veoma važnom pitanju.

Otkrivati cjelovitost spasenjskog misterija

Uz upravo izraženu puninu zajedništva ili crkvenosti, u euharistijskom otajstvu treba vidjeti cjelovitost spasenjskog misterija. Sržna poruka Isusove Crkve nije ni u jednom drugom liturgijskom činu tako cjelovito izražena kao u misi. Kad imamo pred očima sve tekstove euharistijskog slavlja, tj. njezin euhologijski dio i lekcionar, s pravom se može kazati da nama nečeg odista bitnog u vjeri Crkve što ne bi bilo uključeno u tim liturgijskim tekstovima. Ta slika cjelovitosti dobiva se ponajprije u tzv. maloj i velikoj euhologiji mise,²¹ zatim u formulama vjere što su sastavni dio misnog slavlja²² te u obnovljenom, do sada najbogatijem lekcionaru što ga je Crkva ikada imala u euharistijskom bogoslužju. Euharistija je odista *prvi izvor (fons)* nadahnuća za različite oblike duhovno-pastoralnog djelovanja Crkve. Zadaća je liturgijske obnove da trajno otkriva tu cjelovitost euharistijskoga otajstva. Ovdje ćemo sažeto istaknuti u kojem bi smjeru valjalo prenositi i primjenjivati tu cjelovitost.

18. Usp. 1 Kor 11,20; Dj 2,42.

19. Justin Filozof, *Apologia I*, 67.

20. *Vita s. Ambrosii*, c.24, cit. prema T.J.ŠAGI-BUNIĆ, *Euharistija u životu Crkve kroz povijest*, KS 1984, 36.

21. U malu euhologiju se ubrajaju npr. *zborna, darovna, popričesna*, pa molitve *nad pukom*, i sl. U veliku euhologiju spadaju euharistijske molitve, svečane blagoslovne molitve, i sl.

22. Pritom se nadasve misli na apostolsko i Nicejsko-carigradsko vjerovanje, kao temeljne formule vjere, što se u misi govore u nedjelje i svetkovine.

- Euharistijsko je bogoslužje *prvi izvor za katehezu*: "Kateheza o euharistijskom misteriju treba težiti za tim da vjernike uvjeri da je svetkovanje Euharistije istinsko središte cjelokupnog kršćanskoga života, kako na razini sveopće Crkve tako i u njezinim mjesnim zajednicama."²³

Istu je misao, na svoj način, izrazio poznati stručnjak za katehezu, Emilio Alberich, ovim riječima: "(...) Liturgija posjeduje izvanrednu evangelizatorsku i vjeronaučnu snagu, dapače je, ne gubeći ništa od svoje posebnosti, izvanredan oblik evangelizacije i kateheze."²⁴

- Euharistijski su tekstovi *prvi izvor za duhovnost* u župnim i drugim zajednicama u Crkvi. Redovita i posebna duhovnost vjernika - kod potonjeg se misli na duhovne obnove i seminare - ponajprije se treba nadahnjivati na bogoslužju, poglavito nedjeljnom. Nije zacijelo u skladu s bogoslužjem Crkve ako se npr. u došašću ili korizmi drže duhovne obnove koje, po svojoj poruci, ne polaze od bogoslužja i ne vode Euharistiji. Isto načelo vrijedi i za pučke pobožnosti. Sve te duhovnosti upravo u liturgiji trebaju nalaziti trajan i siguran korektiv.²⁵ Za sve duhovnosti vrijedi važno načelo liturgijske obnove: "Te vježbe treba tako urediti prema pojedinim liturgijskim vremenima da budu u skladu sa svetom liturgijom, da od nje na neki način proizlaze te narod k njoj vode, jer ih ona po svojoj naravi daleko nadvisuje."²⁶

Liturgijski su tekstovi prvi izvor i za *molitvene i meditativne grupe* kao posebni, suvremeni oblik duhovnosti. Uzimajući liturgijske tekstove za razmišljane ili kao nadahnuće za molitvu, takve grupe mogu biti samo obogaćene. Polazeći od takvih tekstova, napose preko novog lekcionara, takve se grupe uključuju u ritam liturgijske godine, te se ujedno bolje ucjepljuju u crkvene zajednice u kojima žive. Milanski nadbiskup, kard. C.M. Martini, pruža ovaj savjet: "Glede izbora tema mogu vam dati vrlo jednostavne savjete. Držim da trebamo, prije svega, zahvaliti Bogu za sistem božanskog čitanja (lectio divina) koji se nalazi u novom lekcionaru. Trogodišnja raspodjela liturgijskih čitanja uvela je, u odnosu na tisućljetnu praksu, dragocjenu indikaciju, pružajući nam veliko bogatstvo."²⁷

Liturgijski su tekstovi, konačno, izvor nadahnuća za *karitativnu djelatnost*. Prastara je praksa Crkve pokazala da se kršćanska djelotvornost nadahnjivala upravo na Euharistiji.²⁸

23. *Uputa o štovanju euharistijskog misterija* od 25. V. 1967, hrv. izd. KS 1967, br.6.

24. E. ALBERICH, *Kateheza i crkvena praksa*, hrv. izd. Katehetski salezijanski centar, Zagreb 1986, 207.

25. Usp. SC, br.13; A.G. MARTIMORT, *L'Eglise en prière I*, 27-28.

26. SC, br.13.

27. C.M. MARTINI, *Narod u hodu*, hrv. izd. Jelsa 1987, 18.

28. Usp. T.J. ŠAGI-BUNIĆ, *Euharistija*, 31.

Osjećaj za takav odnos prema cjelovitosti euharistijskog otajstva može se postići preko onoga duhovnog napora vjernika i, napose, svećenika, u kojemu se ide za tim da zlatna nit bogoslužja Crkve - što se krije upravo u Euharistiji - bude trajno duhovno i pastoralno nadahnuće. Euharistija tako može postati mjesto sinteze, polazište i stjecište djelovanja Crkve u župnim i drugim oblicima zajedništva, istinski "fons et culmen" Crkve. U tom susretu duhovnosti i pastoralne djelatnosti s liturgijom valja, dakako, razvijati svijest međusobnog učenja i obogaćivanja. Tako, kad kažemo da je liturgija mjesto sinteze, valja također reći da bi i liturgija trebala učiti od kateheze, od biblijskih, molitvenih i drugih obnoviteljskih grupa. Liturgiji se kadikad s pravom predbacuje da je izgugila dodire s čovjekovom svakidašnjicom. Nadahnuće za takav dodir liturgiji mogu dati različita gibanja u Crkvi, kako je to bilo u tijeku povijesti.

2. Razviti obred

Dok tako, s prve strane, naglašavamo kako treba otkriti duh misnoga slavlja, ne želimo podcijeniti važnost vidljivog, opažajnoga, znakovitoga, simboličkoga i komunikacijskoga u euharistijskom otajstvu. M. Douglas pravo veli: "Zabluda je misliti da može postojati neka posve nutarnja i duhovna vjera, bez pravila, bez obreda, bez vanjskih znakova unutarjnega stanja duha. Kao što vrijedi za svjetovno društvo, tako je i za vjeru bezuvjetno da se izražava na vanjski način (:::) Kao socijalno biće, čovjek je u isti mah i ritualno biće."²⁹

Poštivati obred ili obred kao nužnost

Shvaćen kao skup vanjskih znakova i pravila u jednom bogoštovnom činu, obred je nezamjenjiva nužnost. Ta je činjenica mnogostruko potvrđena u povijesti religija.³⁰ Znade se također da je upravo obredni oblik igrao važnu ulogu u očuvanju duhovnih i nacionalnih vrednota. Ovdje je dovoljno podsjetiti na bogoštovlje u starozavjetnom Izraelu. Zajednica se Izraela, u obiteljima i sinagogama, s velikim poštovanjem odnosila prema obredu. Obred je obnavljao pamćenje, oživljavao sjećanje na Jahvu i na njegova djela. Svoj snažni duhovni i nacionalni identitet Izrael nadasve duguje obredu. Dva slijedeća odlomka, iz dviju židovskih tradicija, dovoljno potvrđuju izraženu misao. Prvi je onaj poznati iz Biblije:

29. M. DOUGLAS, *Purezza e pericolo*, tal. izd. Il Mulino, Bologna 1975, 102-103.

30. Usp. S. MAGGIANI, *Rito/Riti*, u *Nuovo dizionario di liturgia* (D. Sartore - A.M. TRIACCA), ed. Paoline 1984, posebno str. 1225-1228; M. ELIADE, *Traité d'histoire des religions*, Payot, Paris 1968, posebno str. 46-114; 337-382.

”Čuj, Izraele! Jahve je Bog naš, Jahve je jedan! Zato, ljubi Jahvu, Boga svoga, svim srcem svojim, svom dušom svojom i svom snagom svojom! Riječi ove što ti ih danas naređujem, neka ti se urežu u srce. Napominji ih svojim sinovima, govori im o njima kad sjediš u svojoj kući i kad ideš putem; kad lijegaš i kad ustaješ. Priveži ih na svoju ruku za znak, i neka ti budu kao zapis među očima! Ispiši ih na dovratnicima kuće svoje i na vratima svojim.“³¹

U jednoj blagoslovnoj molitvi iz tradicije Mišne izraelska zajednica moli ovako:

”Zahvaljujemo ti, Gospodine Bože naš, za ovu žućenu zemlju, lijepu i prostranu, što ti se svidjelo dati je našim ocima, i za savez kojim si obilježio naše postojanje, za Zakon koji si nam dao, za život, za milost, za milosrđe i za hranu koju si nam udijelio u svakom godišnjem dobu. Za sve to, Gospodine Bože naš, mi ti zahvaljujemo i tvoje ime blagoslivljamo. Neka bude tvoje Ime nad nama stalno i za vazda. Budi blagoslovljen, Gospodine, za zemlju i za hranu.“³²

Obred je čuvar poruke i oblika izražavanja vjere. Zato Isus poštuje obred, pa u strukturu starozavjetnog obreda pashalne večere unosi otajstvo svoje muke, smrti i uskrsnuća. Zacijelo, to Isusovo otajstvo ima snagu u sebi, u Isusovoj duši, ali Crkva ga ne može prenositi, ponavljati i aktualizirati ako ne po obredu. U konkretnom euharistijskom slavlju, obred je ”čuvar“ povijesti spasenja i ”medij“ neprekidnog posadašnjeja Isusova spasiteljskoga djela. Bez obreda, tj. bez uređenog bogoštovnog oblika, kakvog nam je u bitnome ostavila apostolska Crkva, Euharistija bi se izgubila i raspršila. Neki vječito spontani oblik misnog slavlja iznevjerio bi i iskrivio Isusovu Euharistiju. Obred, stoga, zavređuje veliko poštovanje i trebalo bi ga gledati kao nešto uzvišeno.

Obred, međutim, ima svoju drugu stranu. Događa se, naime, da slavitelji obreda zaborave na duh koji je sadržaj i cilj obreda, pa slavljenje Euharistije može prijeći u formalistički čin. S izvanredne Sinode u Rimu 1985. biskupi napominju: ”Liturgijska se obnova ne smije svesti na ceremonije, obrede, tekstove, itd. Djelatno sudjelovanje (...) ne sastoji se toliko u izvanjskim činima, nego prvenstveno u nutarnjem, duhovnom, živom i plodonosnom sudjelovanju u vazmenom otajstvu Krista Isusa.“³³ Obred, dakle, može - per accidens - postati ”zaprekom“. Valja, stoga, razvijati pravi osjećaj za obred, relativizirajući ga u odnosu na duh i sadržaj, ali i poštujući ga jer je prenositelj duha.

31. Pnz 6,4-9.

32. L. BOUYER, *Eucharistie*, Desclée, Tournai 1966, 85-86.

33. *Završni dokumenti*, KS, Zagreb 1986, 19.

Razviti obred

Naši su biskupi potakli - već smo gore rekli - na "ozbiljnu prouku i priprevu te dobro poznavanje ponuđenih novosti."³⁴ Čini se da je naša liturgijska obnova zatajala baš zbog nedostatka priprave i zbog nedovoljnog poznavanja misnog obreda. Samo je iz zauzetog ozračja moguće otkrivati duh bogoslužja i obredu dati "dušu". Podsjećamo samo na neke pojedinosti u euharistijskom slavlju.

Ulazni ophod može se obaviti kraćim mogućim putem, i time je ispunjeno slovo obreda, ali je bolje da se obred ulaznog ophoda obavi duljim putem, kroz glavnu lađu crkve.³⁵ To je puniji oblik ulaznog ophoda. U takvom se načinu ophoda predvoditelj, odmah na početku, izbliza susreće s okupljenom zajenicom i misni obred poprima svečanije obilježje.

Pokajnički čin može se obaviti na predložene načine, i time je ispunjeno slovo obreda, ali se prema uvodnim napomenama misala taj čin može obogatiti i većim brojem ponavljanja pokajničke formule i unošenjem drugih tropa, upričenih zajednici.³⁶ U toj se pojedinosti, kao i u drugima, traži dobra prethodna priprava, bez koje se ne može uspješno razvijati obred.

Evangelistar se može staviti na oltar ili na ambon prije euharistijskog slavlja, i time ste ostali vjerni uputama, ali je bolje da ga svečano nosite u ophodu i da ga stavite na oltar. odakle ćete ga, opet u ophodu, uzeti i svečano ga navijestiti. To ophođenje s knjigom Evandjelja - napose sada kad imamo svečano izdanje - može se razviti u dojmljivi obred uz kâd, uz svijeće i poklike.³⁷ Prikładne retke uz poklik Aleluja može se umnožiti,³⁸ što uvećava doživljaj obreda.

Prinos kruha i vina može se obaviti s oltara, gdje su ti darovi već stavljeni, ali je bolje i pravilnije da ih se donosi - makar i sam predvoditelj slavlja - s posebnog stolića, ili, ako je moguće, da to obave vjernici - laici, sudionici slavlja.³⁹

Kruh za Euharistiju može biti tanka, bijela, konfekcijski kružna hostija, i time je ispunjeno slovo obreda, ali je bolje "da tvar euharistijskog slavlja doista izgleda kao hrana." Zato, ne samo da ne mora imati ni tanki, ni potpuno bijeli, ni savršeno kružni oblik - tada doista ne sličiti na hranu - nego bi trebao sličiti na kruh, "da svećenik u misi s narodom može hostiju stvarno razlomiti na više dijelova i podijeliti ih barem nekim vjericima."⁴⁰ To je puniji oblik obreda.

34. LŽC, br.35.

35. Usp. *Opća uredba rimskog misala*, (=OURM), Rimski misal, KS, Zagreb 1980, br.162.

36. Usp. OURM, br.30.

37. Usp. OURM, br.84 i 94.

38. Usp. OURM, br.37 i 38.

39. Usp. OURM, br.101.

40. OURM, br.283.

Pričest se može dijeliti samo pod prilikama kruha, ali je potpuniji oblik kad se pričest dijeli pod obje prilike. Opća uredba misala daje u tome šire ovlasti i valjalo bi tražiti načina da se primjenjuju.⁴¹

Trenuci šutnje, na koje poziva Opća uredba rimskoga misala,⁴² učinili bi obred mise otvorenijim Duhu. Naša su bogoslužja postala opterećena riječima, što nerijetko oduljuje trajanje mise, npr. dugim uvodnim pozdravima, dugim homilijama, dugim obavijestima, čemu još možemo dodati dugo višeglasno pjevanje posebnih zborova. Časovi šutnje, s kratkim uvodom, mogu pomoći da se misterijsko biljeđe Euharistije dublje doživljava.

Umjesto zaključka: "lomiti" i "dijeliti"

Čini se da liturgijsko gibanje u nas još nije usvojilo neka važna polazišta za uspješno promicanje i otkrivanje duha liturgije. Promicatelji su pak različitih duhovnih gibanja razvili kadikad vrlo efikasne "modele": vodi se računa o stvaranju raspoloženja putem pjesme i geste, poziva se na vježbe sabranosti, uvodi se u mir duha i duše, čak se vodi računa o broju sudionika, i sl.

O tim i sličnim pojedinostima misli se i u obredu Euharistije, ali - kako smo sprijeda kazali - s manje zauzetosti i poleta. U cilju onoga što zovu Drugi liturgijski pokret, smatramo potrebnim pozvati na slijedeće:

- promicati *božansko čitanje* (lectio divina), tj. uzimati sadržaj bogoslužja za izvor meditacije, i time pojedinačno ili zajednički ulaziti u duh bogoslužja Crkve;

- uspostavljati i dobro voditi *liturgijske grupe* u župnim i drugim zajednicama;

- održavati *liturgijske seminare ili škole* za dublje uvođenje u bogatstvo liturgije;

- što prije ponovno izdati mali *nedjeljni i blagdanski misal* - već ga nekoliko godina nema u prodaji - i prirediti *svagdanji mali misal*.

Kadikad mi se čini da liturgijska obnova u našim mentalnim strukturama slični za zaleđeno bogatstvo. Navedeni ili slični "modeli" mogu razlediti, razlomiti i dijeliti to bogatstvo, što je zacijelo i najveća želja ovoga Kongresa.

41. Usp. OURM, br.242.

42. Usp. OURM, br.23.